

برنامه ریزی توریستی براساس اصول اکولوژیکی

دکتر علیرضا میکانیلی - استادیار گروه محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

چکیده

در راستای توسعه صنعت گردشگری، برنامه ریزی و طراحی تفریحی - فراختی و تعیین توانهای محیطی - انسانی، فرایندی است که اوقات فراغت افراد را به فضا و مکان (محیط) مرتبط می‌سازد. در عمل، این امر هنر و علمی است که آمیزه‌ای از اطلاعات (داده‌ها و دانسته‌ها) و تکنیکهای مربوط به معماری سیمای محیط،^(۱) اصول اکولوژی سیمای محیط^(۲) و علوم اجتماعی را برای توسعه گزینه‌هایی به منظور کاربرد اوقات فراغت، فضا، انرژی و پول (سرمایه)، به گونه‌ای سازگار با نیاز و خواسته‌های انسان (گردشگران) بکار می‌گیرد. با تعیین توانهای محیطی - انسانی منطقه، جهت‌گیری برنامه‌ریزیهای توسعه فیزیکی در راستای توسعه صنعت گردشگری و جذب جهانگردان، خصوصاً در سطح ملی و فراملی، با رعایت اصول و استانداردهای جهان شمول اجتناب‌ناپذیر بوده و اثرات مثبت ناشی از آن می‌تواند بازتاب وسیعی در زمینه اشتغال، تأسیسات فضائی، مبادله کالاهای محلی و منطقه‌ای، توسعه ساختار زیر بنائی در سطح منطقه‌ای و حتی فرامنطقه‌ای - ملی داشته باشد و سرانجام تفاهم و انتقال فرهنگی میان مردم بومی و گردشگران (داخلی و خارجی) را میسر گرداند؛ تا امر مهم اشاعه سیستم حفاظت - توسعه و اصل هزینه - بهره‌وری به منظور استفاده بهینه از توانهای محیطی - انسانی از قابلیت اجرایی بطور ملموس برخوردار گردد.

واژگان کلیدی: اکولوژی، معماری سیمای محیط، برنامه‌ریزی تفریحی، توریسم، طراحی، فضای سبز

مقدمه

فعالیت‌های مربوط به جهانگردی و ارائه خدمات متناسب با آن در یک منطقه، همانند بسیاری از بخشهای اقتصادی نیازمند زمینه‌های لازم در مورد خاستگاههای آن است. جهانگردی و تفریح در ذات خود از جمله فعالیت‌هایی است که کمترین وابستگی را به تکنولوژیهای آلاینده دارد. توسعه خدمات جهانگردی نه فقط اصالت‌های منطقه‌ای را برجسته می‌نماید، بلکه از حاصل آن در حفظ و ساماندهی این اصالتها و نیز در بوجود آوردن توازن بهینه بین منبع و طرز استفاده مناسب از آن برای حفظ و نگهداری و رشد و توسعه

منابع طبیعی و ملی بهره می‌جوید و همزمان با آن از مزایای اقتصادی آمد و شدهای مربوطه برخوردار می‌شود. ایران با امکانات بالقوه غنی، امتیازات بسیاری را دارا می‌باشد. از اینرو جهانگردی و توسعه فضائی آن در چارچوب طرحهای منطقه‌ای باید همانند سایر بخشهای اقتصادی، بخشی سازنده در ساخت و ساز و آمایش سیمای فضائی - طبیعی تلقی گردد و در توسعه اقتصاد غیر نفتی و در راستای «هدف ۱۴۰۰» از پیامدهای اقتصادی و مثبت آن برای بهبود و ارتقاء سطح زندگی مردم در مناطق مختلف آن بهره‌گیری شود (میکائیلی، ۱۹۶۶، ص ۳۵۳).

از آنجا که در مجموع، ساختار طبیعی - انسانی سیمای سرزمین در ایران و جایگاه منطقه کویری آن دارای تنوع منحصر بفرد و ویژه می‌باشد و عموماً طرز زندگی اجتماعی دارای جلوه‌ای خاص است، به همان اندازه اشکال مختلف توریسم - خصوصاً اکوتوریسم - و تفریح نیز از قابلیت توسعه بالائی برخوردار می‌باشد.

نسبت به این تنوع محیطی - اجتماعی از نظر برنامه‌ریزیهای توریسم و تفریح، عناصر طبیعی - محیطی و اجتماعی که می‌تواند دارای تأثیرات مثبت باشد به ترتیب زیر قابل ذکر است:

- شرایط مناسب اقلیمی چهار فصل، تنوع مرفولوژیکی، سیمای طبیعی منحصر بفرد^(۱)، سطوح و سواحل آبی متنوع، مناطق کوهستانی و جنگلی کم نظیر.

- مناطق و سیمای انسانی^(۲) از قبیل غنای ساختار تاریخی - سنتی - فرهنگی و رفتار و منشهای بومی - فرهنگی و فرم معماری شهری و طرز زندگی روستائی و چگونگی موجودیت کشتگاهی، بازارهای محلی و سنتی و خصوصاً رفتارهای تفریحی - فراغتی از نقطه نظر فرهنگی - ورزشی - بومی.

- پائین بودن سطح آلوده گیهای ناشی از صنایع بزرگ و کوچک در منطقه و نیز امکان توسعه زمینه‌های لازم برای توسعه طرحهای توریستی و تفریحی متنوع، با توجه به امتیازات موقعیتی و جغرافیائی در منطقه که طبیعت به ما ارزانی داشته است.

در چارچوب اهداف توسعه پایدار و «هدف ۱۴۰۰» نگرش اکولوژیکی و برنامه‌ریزیهای اکولوژیکی سیمای سرزمین^(۳) حکم می‌کند که در راستای توسعه بهینه آمایش سرزمین و نیز توسعه سیمای انسانی - تاریخی^(۴) از نظر اجتماعی - اقتصادی و خصوصاً کم نمودن فشار بر محدوده‌های مشخصی از کشور و با در نظر گرفتن اینکه منطقه و کلاً کشور در این خصوص از توانهای بالا و پرارزش برخوردار می‌باشد، به این معضل بطور علمی برخوردی جدی انجام گیرد و سرمایه‌گذارهای منطقه‌ای جنبه علمی و مثبتی را دارا باشد.

امتیازات موقعیتی و جغرافیائی - طبیعی که طبیعت به ما ارزانی داشته، توان بالقوه عظیمی را در خود نهفته دارد که بهره‌برداری عقلانی از آن می‌تواند به عنوان یکی از مهمترین بخشهای اقتصادی و کاربردی انسانی در کنار دیگر بخشها بشمار آید و سیمای فضائی را در شکل مطلوبی آمایش دهد (همان، ص ۳۵۳).

سازماندهی برنامه ریزی و طراحی تفریحی - فراغتی در راستای توسعه صنعت گردشگری

در راستای توسعه صنعت گردشگری، برنامه ریزی و طراحی تفریحی - فراغتی و تعیین توانهای محیطی - انسانی فرآیندی است که اوقات فراغت افراد را به فضا و مکان (محیط) مرتبط می‌نماید. این برنامه‌ریزی، هنر و علمی است که

1- Natural Landscape

2- Human and Historic Landscapes

3- Ecological Landscape Planning

4- Human and Historic Landscape

مفاهیم و روش‌های مربوط به گرایش‌های علمی بسیار زیادی را بمنظور فراهم نمودن فرصت‌های فراغتی - توریستی جمعی و خصوصی در شهرها و پیرامون آن مورد استفاده قرار می‌دهد.

در عمل و به تجربه ثابت شده است که این برنامه‌ریزی، هنر و علمی است که آمیزه‌ای از اطلاعات (داده‌ها و دانسته‌ها) و تکنیک‌های مربوط به معماری سیمای محیط، اصول اکولوژی سیمای محیط و علوم اجتماعی را برای توسعه گزینه‌هایی به منظور کاربرد اوقات فراغت، فضا، انرژی و پول (سرمایه) بمنظور ایجاد انطباق و هماهنگی و به گونه‌ای سازگار با نیازها و خواسته‌های انسانی (گردشگران) بکار می‌گیرد (میکائیلی، ۱۳۷۵).

برنامه‌ریزی تفرجی - توریستی بطور سنتی با برنامه‌ریزی منبع و با طرح‌ریزی تسهیلات و امکانات مورد شناسایی واقع شده است. تأکید کلان بر روی حمایت و نگهداری از فضاهای باز^(۱) و نیز توسعه اینگونه فضاها بمنظور تفرج^(۲) می‌باشد. در جهان و تا قبل از دهه ۱۹۷۰ طراحی مکانی مسابقات ورزشی برنامه‌ریزی شده و فضاهای باز عمومی کانون اکثر طرح‌های تفرجی را تشکیل می‌داد.

فلسفه اساسی این طرح‌ها و پلان‌ها، رفم‌ها و تحولات اجتماعی و یا نقطه آغازین تحرکات زیباسازی شهری، در سالهای اولیه قرن نوزدهم میلادی بوده است. به پارک‌های عمومی - مردمی بصورت مأمّن‌های طبیعی (پناهگاه) در مقابل زیانها و پلیدیهای برخاسته از شهر نگریسته می‌شد. این فضاها بصورت نقاط منزوی شاعرانه و یا بصورت گریزگاههایی از تنگناها و اختلالات و آلودگی شهری، در پهنه سیمای محیط و شهر طراحی می‌شده‌اند (کُلد، ۱۹۸۰، ص ۳۲۳).

ماهیت برنامه‌ریزی تفرجی - توریستی بر مبنای فرضیه‌های زیر است:

- ۱- پارک‌های عمومی، خدمات و سرویس‌های اوقات فراغت و فضاهای باز، جنبه‌های حیاتی و ضروری فرم و عملکردهای شهری هستند.
- ۲- فضاها و سرویس‌های فراغتی که خوب طراحی شده و بطور مناسب مکانیابی و نگهداری شده است بر طرف‌کننده نیازهای استفاده‌کنندگان می‌باشد و می‌تواند زندگی و محیط شهری را بطور کیفی ارتقاء بخشد.
- ۳- فرآیند برنامه‌ریزی و طراحی می‌تواند یک اصل اساسی برای فعالیتهای جامعه بمنظور ارتقاء کمی و کیفی فرصتهای فراغتی در شهرها و پسرکانه‌های آن ارائه دهد.
- ۴- تکنیک‌های مطالعات اجتماعی می‌تواند برای تعیین رفتارهای فراغتی از نقطه نظر ترجیح یا رضایتمندی شهروندان و نیز گردشگران در رابطه با انواع مختلف فعالیتهای و یا محیط‌ها مورد استفاده واقع شوند.
- ۵- این ارزش‌ها می‌توانند در ابعاد زمان، فضا و فعالیت برای گروه‌های جمعیتی مختلف مورد تفسیر واقع گردند.
- ۶- این عوامل بازگوکننده عرضه و تقاضای فرصتهای فراغتی موجود (بالفعل) و پتانسیل (بالقوه)، می‌باشند که بمنظور نمایاندن احتیاجات بر حسب مکان و یا سرویس‌های خدماتی برای یک نوع فعالیت خاص و یا زنجیره‌ای از فعالیتهای در نظر گرفته شده است.
- ۷- این احتیاج می‌تواند به عنوان میزان مؤثر یا کارآمد استانداردهایی که آراء و ارزشهای مردمی را منعکس می‌کند، تلقی گشته و بکار گرفته شود.

۸- این سطوح می‌توانند بمنظور تدارک و مهیا نمودن فرصتهای فراغتی - توریستی در شهر و پسرانه‌های آن نقش مهمی را در فرآیند برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری ایفا کنند.

۹- تدارک و مهیا نمودن فرصتهای فراغتی در شهرها می‌تواند نتیجه تلاش و مساعی مشترک بخشهای خصوصی و دولتی باشد.

۱۰- این مساعی از نقطه نظر انسانی در خور ارزش و صرف وقت می‌باشد و می‌تواند بر اساس بازدهی‌های سودمند اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و زیست محیطی توجیه گردد.

مقاصد و تأکیدات برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی تفرجی؛ توسعه اینگونه فضاها و تحرکات تفرجی - توریستی را همسو و همقدم نموده است. برنامه‌ریزی تفرجی - توریستی ترکیبی است متشکل از برنامه‌ریزی فیزیکی و برنامه‌ریزی اجتماعی که منتج از حیطه‌های تخصص‌های حرفه‌ای برنامه‌ریزی و طراحی معماری سیمای محیط، تفرج و مدیریت فضاها تفرجگاهی می‌باشد. البته امروزه این برنامه‌ریزی از جمله در برگیرنده عواملی همچون مدیریت‌های عمومی - مردمی، جامعه‌شناسی، مهندسی‌های عمران، جنگل و جنگلداری، جغرافیا، بهداشت و حفاظت محیط زیست است.

با توجه به موارد بالا، نقش و جایگاه هنر در رابطه با تولید طرح‌های کارآمد، مهم و غیر قابل گذشت است. از طرف دیگر، این مطلب در مقایسه با دیگر انواع برنامه‌ریزیهای کالبدی و کاربردی به دشواری قابل درک بوده و درک کاربرد آن مستلزم داشتن آگاهی پخته و مجرب از جایگاه هنر می‌باشد. این فرآیند و تولیدات هنوز برای بسیاری از برنامه‌ریزان و متخصصان حرفه‌ای بصورت ناشناخته و مبهم باقی مانده است. با این وجود، این شرایط در جهت مثبت در حال تغییر و تحول است. در صورتی که مسئولین و مدیریتهای شهری با توجه به نیازهای شهروندان از نظر تفرج، ناگزیر به قبول طرح‌هایی که در آن اصول زیبایی شناختی مراعات نشده باشد و یا بدون دخالت دادن جایگاه هنر اجراء نمایند، این طرح‌ها هم مورد استفاده مفید مردم قرار نمی‌گیرد و هم اینکه هزینه‌های مالی فراوانی در بر خواهد داشت.

امروزه حتی الگوی برنامه‌ریزی تفرجی در برنامه‌ریزی کالبدی بسیاری از شهرهای کشورهای پیشرفته جایگاه مهمی را در بر می‌گیرد؛ آنچنانکه اصل اساسی مورد نظر مشترک طراحان معاصر «در رابطه با فرم شهری، ایجاد پارک در بنیه شهری نیست، بلکه ایجاد شهرها در داخل پارک می‌باشد».

مطلب مهمی که بطور اشتباه در مورد بسیاری از سیاستهای برنامه‌ریزی تفرجی در اغلب کشورها از جمله کشورمان صورت می‌گیرد، قرار گرفتن مفهوم و کاربریهای تفرج در آخرین رده‌های برنامه‌ریزیهای فیزیکی و منطقه‌ای می‌باشد؛ ولی تصمیم‌سازی و اتخاذ تصمیمات در برنامه‌ریزی تفرجی فرآیندی پیچیده و زنجیره‌ای بوده و هر کدام از حلقه‌های این فرآیند مکمل هم هستند، بطوریکه اگر یکی از این حلقه‌ها بر روی پایه‌های سالمی نشاندن نشوند، در کوتاه مدت و یا دراز مدت مانع از رسیدن به موفقیت در برنامه‌ریزی و یا طراحی خواهد شد (میکائیلی، ۱۳۷۵).

با یک نگرش سیستماتیک، فرآیند برنامه‌ریزی تفرجی از شش مرحله اصلی که مکمل یکدیگر می‌باشند، تشکیل

شده است:

۱- آمارپردازی منابع (عرضه) تفرجی،

۲- تعیین دقیق احتیاجات و مطالبات (تقاضا) تفرجی استفاده‌کنندگان،

۳- تعیین دقیق ابعاد عرضه و تقاضای تفرجی در دراز مدت،

۴- ایجاد و تولید گزینه‌ها در برنامه‌ریزی تفرجی،

۵- ایجاد و تولید برنامه‌ها و طرح‌های تفرجی،

۶- اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها و نیز سازماندهی و مدیریت و ترمیم و مراقبت.

سه مرحله نخستین فرآیند برنامه‌ریزی تفرجی، در حیطه مسئولیتهای اساسی نظام برنامه‌ریزی جای دارد. اما سه مرحله آخر تحت رهبری و مدیریت برنامه‌ریزان، درحالیکه مردم تعیین‌کننده اصلی قلمداد می‌شوند، بوده و به عنوان حاصل کار هماهنگ گروهي که از مردم - برنامه‌ریزان - مراجع تصمیم‌گیری متشکل شده، بوجود می‌آید و در عمل، با ایجاد این هماهنگی بطور عاقلانه و عقلانی، شناسائی آماج، توسعه گزینه‌ها و انتخاب مناسب‌ترین گزینه می‌توان با موفقیت به هدف مورد نظر برنامه‌ریزی تفرجی دست یافت (همان).

به معنای اخص کلمه، برنامه‌ریزی تفرجی با رشد و تعالی انسان و نظارت و مباشرت بر مکان مرتبط است، بطوریکه حس همیاری و همدمی انسان را به محیط زیست خود و به یکدیگر برمی‌انگیزد. علیرغم آن، در مفهوم سطحی و محدود شده، برنامه‌ریزی تفرجی بطور مستمر با قابلیت تغییر پذیری رفتارهای فراغتی و فضای باز مرتبط است و این مشکلی است که به زعم وجود این چنین نگرشهای علمی، هم از دیدگاه فیلسوفانه و هم از جایگاه معنوی در ایران، این نوع برنامه‌ریزیها در کل و برنامه‌ریزی تفرجی بطور اخص، از آن معنی و مفهوم عمیق خویش برخوردار نیست.

در مواقعی که اکثر برنامه‌ریزیها و حتی طرح‌ریزیها خصوصاً تحت‌الشعاع و بازتابی از آراء و نظریات مراجع تصمیم‌گیری مرکزی و محلی باشد و بطور محدود و نسبی با مشارکت مردم و همچنین با مطالعات و بررسیهای حرفه‌ای برنامه‌ریزان هماهنگ نباشد و از طرف دیگر، اگر از تلفیق مناسبی باگرایشات فرهنگی - ملی و جنبه‌های اشتغال‌زایی و نیازها و توان‌های اقتصادی جامعه برخوردار نگردد، این کمبودها و کاستی‌ها بیشتر نمایان شده و در نتیجه، نیازها و درخواستهای واقعی مردم - چه استفاده‌کنندگان و چه سرویس‌دهندگان - آنطور که شایسته است برطرف نخواهد شد (میکائیلی، ۱۹۹۶). و چه بسا که جامعه دچار سردرگمی و گنگی و بی‌هدفی شود؛ چراکه اغلب نارسائیهایی که در عرصه اجتماعی و سیاسی و حتی روزمره داشته و عقل و منطق حکم می‌کند که به جای پرداختن به شکل و ظاهر قضایا، محتوا و باطن آنها هدف و آماج قرار گیرد و برای رفع موانع و مشکلات نیز باید راهکارهای راهبردی و مردم‌سالارانه و جامعه‌پسندانه و هماهنگ با آنها ارائه گردد. همچنانکه وظیفه اصلی و اساسی مراجع تصمیم‌گیری، بیشتر نظارت، کنترل، بسط و توسعه زیرساختهای اساسی اقتصادی - اجتماعی و هموار نمودن موانع مربوطه در راه توسعه امکانات و ابزار آن است که همانا توسعه اجتماعی - فرهنگی - سیاسی جامعه می‌باشد. در واقع عرصه اجرایی بیشتر می‌بایست که تحت‌الشعاع و منبعث از فعالیتها و نیازهای اقشار مختلف جامعه باشد (میکائیلی، ۱۳۷۵).

مهمترین اصولی که در برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی فضاهای تفرجی - توریستی باید مد نظر قرار گیرد به شرح زیر می‌باشد (آلتان، ۱۹۹۰، ۱۸۵):

- سوق دادن و جهت‌دهی به ساختار و امکانات محیطی نسبت به نیازها و خواسته‌های افرادی که تمایل به استفاده از مکان تفرجی را دارند.

- استفاده بهینه از داده‌های سیمای محیط از نقطه نظرهای کاربردی و زیبایی‌شناختی.

- ایجاد ارتباط و هماهنگی بین خصوصیات اکولوژیکی سیمای طبیعی محیط و طرح‌ریزی که مدنظر می‌باشد.

- ایجاد حداکثر وابستگی به اصول ساده‌سازی در طرح‌ریزی فضاهای تفرجی.

- طرح‌ریزی‌های تفرجی برای اینکه از قابلیت اجرایی و استفاده بالائی برخوردار باشند، می‌بایست بطور اقتصادی

آماده شوند و برای استفاده کننده خصوصاً در جوامعی همچون جامعه ما، کم خرج باشند.

- طرح‌ریزی‌های تفرجی می‌بایست از نظر مقیاس و اندازه با فرم و کاربرد تفرجی مدنظر، هماهنگ و مرتبط بوده و از طرفی نیز فضای تفرجی باید از هماهنگی خوبی با محیط برخوردار باشد.

- طرح‌ریزی‌های تفرجی می‌بایست نیازها و خواسته‌های گروه‌های مختلف سنی استفاده کننده را فراهم نمایند.

- فضاهای جالب توجهی که از تأثیرات بصری و دیداری برخوردارند، اراضی دارای خصوصیات جالب توجه مرفولوژیک، فضاهای جنگلی و کشاورزی و پوشش طبیعی گیاهی که در مجموعه سیمای محیط جای دارند، می‌بایست در راستای اصول اکولوژی سیمای محیط حفظ و حمایت گردند.

- در ترکیب گیاهی فضاهای تفرجی و بخصوص در فضاهایی که در پهنه محیط‌های طبیعی طرح‌ریزی می‌شوند، از پوشش طبیعی گیاهی استفاده شده و کلاً خصوصیات ترکیب گیاهی باید با محیط طبیعی هماهنگ باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

در پایان لازم به ذکر است که نمایندگان دولتی، محلی و بخش توسعه‌دهندگان خصوصی نسبت به تدارک و مهیا نمودن فضاهای تفرجی و خدمات مربوط به اوقات فراغت چه در شهرها و چه در محیط‌های خارج از آن، مسئول هستند. معماران سیمای محیط و دیگر متخصصین موارد متنوع توریسم باید در تخصیص مکان، حمایت و طراحی فضای باز، توسعه و پیشبرد امکانات تفرجی - توریستی و ارزیابی و تجزیه و تحلیل برنامه‌های اجتماعی بسمت‌طور تأمین و خدمات‌رسانی نیازهای فراغتی شهروندان و گردشگران، نقش اولیه و اصلی را ایفا کنند. آنها همچنین می‌باید با سایر متخصصین حرفه‌ای که در تشکلهای دولتی عهده‌دار مسائل تفرجی و تفرجگاهی و جهانگردی می‌باشند و نیز با بخشهای خصوصی که فرصتهای فراغتی را مهیا می‌کنند، همیاری و تشریک مساعی داشته باشند (میکائیلی، ۱۳۷۵).

آماده نمودن و فراهم کردن مقدماتی عناصر مربوط به پارک، تفرج و فضاهای باز و توریستی شهری و خارج شهری در یک طرح جامع، مسئولیت مشترک بسیاری از برنامه‌ریزان محلی و سازمانهای دولتی امر تفرج و توریسم است. سازمانهای دولتی یاد شده همچنین در خصوص فرآیند تصویب، آماده‌سازی و فراهم ساختن طرح‌های پیشنهادی توسعه تفرج، توریسم عمومی و خصوصی و ایرانگردی و جهانگردی، تغییر کاربری اراضی، تهیه گزارشات ارزیابی پیامدهای زیست‌محیطی^(۱) و اجتماعی^(۲)، توسعه و افزایش منابع مالی و بودجه‌هایی که می‌توانند اثرات کمی و کیفی مهمی در ایجاد و توسعه فرصتهای فراغتی - توریستی داشته باشند، دارای مسئولیت می‌باشند (همان).

راهکار یا آماج اساسی در برنامه‌ریزیهای تفرجی - توریستی ایجاد مطلوبترین توازن پایدار در دراز مدت مابین منابع و سطح استفاده از منابع می‌باشد. عموماً در طبیعت، منابع بطور محدود در دسترس می‌باشند. در مقابل، احتیاجات انسانی به این منابع تداوم داشته و همیشه رو به فزونی دارد و در مورد رفع این احتیاجات نیز استفاده از منابع طبیعی با روندی هر چه فزاینده‌تر ادامه می‌یابد (میکائیلی، ۱۳۷۷).

در مورد برنامه‌ریزی تفرجی - توریستی، استفاده و کاربرد منابع مدنظر می‌باشد. بنابراین می‌باید هدف اساسی این برنامه‌ریزی، ایجاد مطلوبترین توازن پایدار در دراز مدت مابین منابع تفرجی محدود و نیز تمایلات و خواستههای تفرجی

استفاده کنندگان باشد. بدین منظور، منابع موجود و بالقوه (عرضه) و نیز تمایلات و خواستههای تفرجی استفاده کنندگان (تقاضا) می باید بطور دقیق، عینی و هدفمند مورد شناسائی قرار گرفته و تعیین شوند. بدین ترتیب، امکان انجام یک برنامه ریزی فیزیکی (کالبدی) فراهم خواهد شد. در نتیجه از یک طرف احتیاجات تفرجی جامعه (تقاضا) بر طرف شده و از طرف دیگر استفاده منابع محدود (عرضه) بصورت مقرون به صرفه (اقتصادی) امکان پذیر خواهد بود. از آنجا که در برنامه ریزی تفرجی - توریستی، مطالعه و بررسی رفتارهای افراد در اوقات فراغتشان اطلاعات و داده های سیستماتیکی را در دسترس برنامه ریزان قرار می دهد، این مطالعه و بررسی از اهمیت زیادی برخوردار می باشد. این اطلاعات و داده ها از ابتدای فرآیند برنامه ریزی تا توسعه گزینه های متفاوت، این امکان را برای برنامه ریزان مهیا می سازد که نسبت به شرایط، راحت تر و عاقلانه تر حرکت کنند. موارد اساسی این بررسیها در رابطه با مکانی که مورد مطالعه قرار خواهد گرفت، شامل: پتانسیل استفاده کنندگان، طبقه بندی فعالیتها، کیفیت کاربریها و فرآیند طراحی خواهد بود. در این مرحله، انتخاب صحیح تکنیکها و روشهای مطالعه و بررسی از اهمیت بالائی برخوردار می باشد (همان).

تفرج و توریسم و برنامه ریزی تفرجی - توریستی تحت تأثیر عناصر و عوامل متعددی است که مهمترین آنها بصورت عناصر و عوامل طبیعی، عوامل و عناصر زیربنائی - روبنائی تفرجی و عوامل اجتماعی تفرج قابل بررسی و ارزیابی می باشد.

در نتیجه این مطالعات و بررسیهاست که ترجیحات تفرجی استفاده کنندگان و سطح تمیيع و رضایتشان بطور عینی قابل تعیین خواهد بود. این اطلاعات و داده ها هرچه صحیح تر و دقیق تر باشند، قابلیت تعیین احتیاجات مشخص استفاده کنندگان، سطح تقاضا و تناسب مشارکت در فعالیتها و تحرکات تفرجی - توریستی به همان اندازه صحیح و دقیق خواهد بود (همان).

منابع و مأخذ:

- ۱- میکائیلی، علیرضا. ۱۳۷۵. «سازماندهی برنامه‌ریزی تفریحی و اوقات فراغت»، تألیف (چاپ نشده).
- ۲- میکائیلی، علیرضا. ۱۳۷۷. «عرضه و تقاضا در برنامه‌ریزی تفریحی و اوقات فراغت»، تألیف (چاپ نشده).
- 3- ALTAN, T., 1990. "Kirsal Rekreasyon Alan Planlamasi - Rural Recreation Planning and Design-PM 402". Univ. of Chukurova, Dept. of Landscape Architecture. Adana, Turkey. p.185
- 4- GOLD, S. M., 1980. "Recreation Planning and Design". McGraw - Hill Book Company. New York, USA. p. 323
- 5- MIKAEILI. T., A.R., 1996. "Physical Planning Of Recreational Land Uses in Gilan Province of Iran". Department of Landscape Arch., Univ. of Chukurova. Adana, Turkey. Ph.D. Thesis. p.353.